

SURİYE’DE OYDAŞMACI DEMOKRASİ: OLASI RİSKLER VE FIRSATLAR**Prof. Dr. Mehmet DALAR** * **Öğr. Gör. Dr. Dilek CANYURT** * **ÖZET**

Siyaset biliminde yapılan yoğun tartışmalardan biri, farklı alt kültürlere sahip ülkelere, hangi demokrasi modellerinin uygun olabileceği konusudur.. İçerisinde çok farklı alt kültürleri ve bunlara ait talepleri barındıran Suriye, 2011 yılından beri temelde yönetsel sorunlarından kaynaklı patlak veren bir iç savaş yaşamaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu durum aynı zamanda Suriye için demokrasi tartışmalarının da önünü açmıştır. Bu çalışmada da oydaşmacı demokrasi modeli, Suriye'nin toplumsal, siyasal ve tarihi yapısı üzerinden değerlendirilmiş ve modelin ülke için olası riskleri ve fırsatları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada, ilgili demokrasi teorisi öncelikle ayrıntılı olarak ele alınmış ve Suriye'nin tarihi yapısı incelenmiştir. Daha sonra Suriye'nin siyasal ve toplumsal dokusu analiz edilmiş, bunu genel olarak medya haberlerinin taranması ve ilgili kişisel görüşmelerin kullanılması yoluyla mevcut sürecin araştırılması takip etmiştir. Geleceğin Suriye'si için muhtemel bir model olan 'consociational' demokrasi modeli; nispi seçim sisteminin olduğu çok partili sistemde, federal ve ya merkezi olmayan yönetim, güçlü iki meclislik ve diğer kurumlar ile geniş bir koalisyon kabinesinin temelinde güç paylaşımına vurgu yapan bir sistemi tarif etmektedir. Sonuç olarak modelin ülkedeki ayrılıkların daha bir derinleşmesi ve yeni kurulacak sistemin hantallığından kaynaklı işlevsiz kalması gibi oldukça riskli yönleri de bulunmaktadır. Bununla birlikte oydaşmacı modele ait, toplumun entelektüel kaynaklarını dikkate alarak, oydaşmacı araçları yerleştirmek kaçınılmazdır. Ülkedeki elitlerin etkili oldukları ve uzlaşmaya varabilmek için pazarlıkların yapılması gibi bazı özellikleri, geleceğin Suriye'sinde barış ve istikrarın devamı adına kullanılabileceği düşüncesine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suriye, oydaşmacı demokrasi, parçalanmış toplum, elit.

JEL Kodları: F22, F50, F52

* Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bolu,Türkiye. e-mail: dalar_m@ibu.edu.tr

* Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Mudurnu Süreyya Astarıcı Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Bolu,Türkiye. e-mail: dcanyurt@gmail.com

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application : 22 Haziran / June 2020

Düzeltilme Tarihi / Revision Date : 25 Temmuz / July 2020

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 25 Ağustos / August 2020

CONSOCIATIONAL DEMOCRACY IN SYRIA: POSSIBLE RISKS AND OPPORTUNITIES

ABSTRACT

One of the most intensive debates in the political theory is the question of which models of democracy might be convenient for countries with the mere existence of radical differences. Syria, which includes many different subcultures and its own demands, has been undergoing a civil war since 2011, largely due to administrative problems. The situation at the same time has paved the way for the debate on democracy for Syria. In this study, the consociational model of democracy was evaluated through the social, political and historical structure of Syria and the possible risks and opportunities of the model for the country were tried to be put forward. In this work, relevant democracy theory is primarily examined in detail and historical structure of Syria is investigated. Then the political and social texture of Syria is analyzed, which is followed by the investigation of the current process generally through the scanning the media news and the use of relevant personal interviews. A model of consociational democracy for the future of Syria; describes a system that emphasizes power-sharing on the basis of a broad coalition cabinet with federal or decentralized government, strong bi-parliaments and other institutions in a multiparty system with a proportional electoral system. As a result, this model also has many risky aspects such as deepening of the divisions in the country and being dysfunctional due to the cumbersome nature of the new system. however, it is inevitable to deploy consociational instruments by taking into consideration the intellectual resources of the society. Some of the characteristics of the consociational model, such as the elites in the country being effective and negotiating to reach a compromise, can be used for the continuation of peace and stability in the future Syria.

Key Words: Syria, consociational democracy, fragmented society, elite

JEL Codes: F22, F50, F52.

1. GİRİŞ

Siyaset biliminde yapılan yoğun tartışmalardan biri, bünyesinde farklı alt kültürleri barındıran çok katmanlı ülkelere, hangi demokrasi modellerinin uygun olabileceği konusudur. “İç savaş” halindeki bu tarz toplumlar için bile, gerekli “politik” koşulu sağlamak açısından demokrasinin son modellerini incelemek önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Suriye'deki “siyasal rejim” sorusunu problem haline getirmek ve bu problem için çözüm önerisi olabilecek bir model üzerinden analizler yapmak bize eşsiz bir fırsat sunmaktadır. Çok katmanlı toplumlar için uygun görülen modellerden bir tanesi ve dünyada pek çok ülkede uygulamaları bulunan “oydaşmacı model” bu tür bir analiz için seçilebilecek en değerli modellerden bir tanesidir. Bu anlamda da Suriye için hemen akla gelebilecek bir model olarak irdelenmesi önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, çok katmanlı toplumların problemlerine çözüm amaçlı olarak Lijphart tarafından ortaya atılmış bulunan, oydaşmacı demokrasi modelinin Suriye

için uygunluğunun araştırılması konu olarak belirlenmiştir. Çalışmanın amacı ise; öncelikle oйдаşmacı paradigmayı anlayarak, Suriye'nin tarihi, siyasi ve toplumsal yapısını analiz etmek suretiyle, oйдаşmacı modelin Suriye için ortaya koyabileceği seçenekleri ortaya koymaya çalışmaktır. Çalışmamızda bu amaçlara ulaşmak için; öncelikli olarak oйдаşmacı demokrasi kavramının kuramsal boyutu araştırılmıştır. Devamında ise Suriye'nin tarihi arka planı, toplumsal ve siyasal yapısı bağlamında oйдаşmacı model incelenmiş ve bu modelin Suriye için fırsat ve risk oluşturabilecek yönleri irdelenerek tablolştırılmıştır. Bütün bu araştırmalar yapılırken, konu kapsamında ulusal ve uluslararası ilgili literatür taranmış ve Suriye'nin sorunlarının ve toplumsal gerçekliğinin daha iyi anlaşılabilmesi için, bazı Suriyelilerle birebir derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Ayrıca, yayınlanmış onlarca mülakattan ve saha araştırmalarına ait raporlardan da yararlanılmıştır. Ülkenin güncel durumu ise, medya kuruluşları üzerinden takip edilmiştir.

Suriye 1946 yılında bağımsız bir ülke olana kadar, yerli denilebilecek bir hâkim güç tarafından yönetilmemiş, stratejik konumunun da etkisi ile tarih boyunca Romalılardan Osmanlılara pek çok etkili gücün ve medeniyetin yönetimine girmiştir. Bu süreç içerisinde geçirdiği dönüşümlerde, Fransız manda yönetiminin ardından bağımsızlığını kazanmış, bu bağımsızlık ile yeni bir Suriyelilik kimliği ortaya çıkmışsa da bu kimlik inşası da tam başarıya ulaşamamıştır. Zira ülke içerisinde kendi kimliklerini koruma noktasında mahir onlarca alt sosyal grup bulunmaktadır. Bu kadar çok kimliği bünyesinde barındıran Suriye'de, bu kimliklerin kendilerini koruma çabaları her zaman Suriyeliliğin önünde olmuştur. Suriye'de kendisini yaklaşık elli yıldır yöneten oligarşik bir grubun, otoriter ve baskıcı uygulamalarından bunalan halk, "Arap Baharı"nın da verdiği ivmeyle, bir şeylerin değişeceğini umarak hak arayışına girmiştir. Fakat bu hak arayışları istenilen sonucu vermemiş, gelişen şiddet eylemleri ile ülke iç savaşta sürüklenmiştir. İç savaş sürecinde görülmüştür ki ülkedeki farklı katmanların gelecekte farklı farklı beklentileri bulunmaktadır ve bu çıkar çatışmaları ülkeyi dış güçlere açık bir alan haline dönüştürmüştür. Bu kaotik ortamın varlığı ülkenin analiz edilmesinde çeşitli zorluklar ortaya koysa da geleceğin Suriye'sinin inşasında, Suriye'nin toplumsal dokusunun anlaşılması, Suriye'de barışa katkı sağlayacak bir demokrasi modelinin ana hatları ile tespit edilmesi adına önem kazanmaktadır. Demokrasi, farklı bireylerin ve grupların bir arada ortak bir şekilde yaşama noktasında mutabık oldukları, birbirilerini yok etmeden yaşayabildikleri (Villoro 1998: 95) bir sistem olarak tarif edildiği için, birlikte yaşama ideali çok katmanlı toplumlar için özellikle önem arz etmektedir. Dolayısıyla demokrasinin tarifi içerisinde ifade edilen birlikte yaşama idealinin Suriye için çözülmemesi adına, yeni uygulanacak demokrasi modelinin Suriye'nin toplumsal yapısını, tarafların isteklerini, hassas noktalarını ve filli durumunu göz önüne alarak inşa edilme zorunluluğu vardır. Bu bağlamda yaptığımız çalışmanın, her kesimin asgari beklentisini sağlayacak bir modelin çerçevesinin çizilmesi noktasında, akademik literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

2. OYDAŞMACI (ORTAKLAŞMACI) DEMOKRASİ MODELİ

Bu bölümde geleceğin Suriye'si için muhtemel bir model olan Lijphart'ın teorisyenliğini yaptığı, İngilizce orijinal adıyla '*consociational*' demokrasi modeli incelenecektir. *Consociational* kavramı, Türkçe'ye oydaşmacı veya ortaklaşmacı şeklinde çevrilebilmektedir. Bu model; nispi seçim sisteminin olduğu çok partili sistemde, federal veya merkezi olmayan yönetim, güçlü iki meclislilik ve diğer kurumlar ile geniş bir koalisyon kabinesinin temelinde güç paylaşımına vurgu yapan bir sistemi tarif etmektedir (Vatter, 2007: 2). Oydaşmacı model azınlık haklarının ve çıkarlarının korunmasına önem veren bir paradigmadır (Foweraker ve Krznaric, 2000: 777). Dolayısıyla çoğulculuğun yönetimde yer bulması noktasında çok katmanlı toplumlar için önemli özgün bir teoridir ve ayrıca müzakere temeline oturmuş modellerden bir tanesidir (Dryzek, 2005). Lijphart'ın ifadeleriyle; dünyanın neresinde olursa olsun, derin bir şekilde bölünmüş bulunan çok katmanlı toplumlarda, barış içinde birlikte yaşamın yolu bulunmak zorundadır. Bunun olabilmesinin en temel koşulu ise barışma ve uzlaşmanın sağlanmasından geçmektedir. Bu da toplumsal grupların temsilcilerinin geniş katılımıyla oluşan bir karar alma sürecinden geçer (Lijphart, 1995: 195). Bu çerçeveden hareketle Lijphart 'Yeni Demokrasiler İçin Anayasal Seçenekler' adlı makalesinde, demokrasi üzerine yapılan karşılaştırmalı araştırmaların, seçim sistemi türünün o ülkenin parti sisteminin gelişimi ve yasama-yürütme ilişkilerinin şekillenmesinde etkili olduğunu belirtmekte ve nispi temsil sisteminin özellikle, yeni demokrasi ile tanışmış ya da demokratikleşme yolundaki ülkeler için cazip olduğunu iddia etmektedir (Lijphart, 1995: 185).

Lijphart'ın, kuramsal olarak kendi geliştirdiği, oydaşmacı model, elit bir grubun yönetiminde parçalanmış politik kültürün stabil ve demokrasiye uygun bir hale getirilmesi sürecini hedeflemektedir. Ayrıca uzlaşılarla başarıya ulaşmak bu teorinin olmazsa olmazı da değildir (Lijphart, 1969: 216, yüksek oranlı bir uzlaşma beklentisi yoktur (Lijphart, 1998: 100). Lijphart, özellikle farklı grupların istek ve çıkarlarının var olduğu, derinden parçalanmış toplumlarda, uyumun sağlanmasının tek yolunun özellikle kurallar ve kurumlarda güç paylaşımının gerçekleştirilmesi olduğunu belirtmektedir (Lijphart, 2004: 96). Uzmanlar genellikle bu tip toplumlar için iki temel noktaya dikkat çekmektedir; Güç paylaşımı ve grup otonomisi. Güç paylaşımından kasıt, özellikle önemli grupların temsilcilerinin yönetimin karar alma süreçlerine katılıyor olmalarıdır. Grup otonomisinden kasıt, grupların kendi eğitim ve kültürel işlerinin yürütülmesinde yetkili olmalarıdır. Bütün bu özellikler de Lijphart'ın oydaşmacı modelinde tarif edilmektedir (Lijphart, 2004: 97). Bu modelde, azınlıkların karar süreçlerine veto hakkı ile katılmaları da dikkat çeken diğer bir yönüdür (Schmidt, 2002: 222). Oydaşmacı demokrasi modelinde; iş birliğine dayalı bir yönetim anlayışı, rekabetçi seçim sistemi ve çoğunluk kuralına üstün gelmektedir (Lehmbruch, 1975: 378). Lijphart, kendi teorisinin temel açıklayıcı elementini, parçalanmışlığa karşı elitlerin iş birliği şeklinde açıklamıştır (Lijphart, 1969: 220). O'na göre başarılı bir oydaşmacı demokrasi için elitler ile ilgili şu noktalara dikkat çekmektedir:

1. Elitlerin temsil ettikleri alt kültürlerinin değişen istek ve eğilimlerine uyum sağlayabilme yetenekleri.

2. Rakip alt kültürlerin elitlerinin, bölünmüşlüğü önlenmesi için, birlikte çabalama kabiliyetleri.
3. Elitlerin sistemin devamı ve geliştirilmesi hususunda taahhütlerine sadık kalmaları.
4. Elitlerin parçalanmışlığın ne denli tehlikeli bir durum olduğu konusunda farkındalıklarının olması gerekmektedir (Lijphart, 1969: 216).

Oydaşmacı modelde, parçalı toplumdaki çatışmaların, rakip grupların kabulleneceği bir tarzda yapılan pazarlık süreçleri ile çözülebileceği öngörülmektedir (Lehmbruch, 1975: 379). Yukarıda elitlere atfedilen önemden anlaşılacağı üzere, bu pazarlık süreçleri elitler tarafından yürütülecektir. Bu çerçeveden, özellikle çatışmaların akabinde kurulacak oydaşmacı bir demokraside elitlerin etkinliği ve müessiriyeti kuşku götürmezdir. Oydaşmacı modelin başarılı yönü olarak; farklı toplumsal grupların bütünleştirilmesinde ve bu sayede siyasal istikrarın sağlanmasına yönelik becerisi ifade edilmektedir. Bunu sağlayacak olan da oydaşmacı modelin dikkat çektiği, farklı grupların elitlerinin iş birliği içerisinde davranma yetenekleridir (Schmidt, 2002: 223). Oydaşmacı model, Lijphart'ın sınıflandırdığı şu sekiz unsur ile kendisini diğer sistemlerden ayırtmaktadır.

Bunlar:

1. Yürütme gücünün paylaşılması: Büyük koalisyonlar. Oydaşmacı model yürütme gücünün bütün önemli partilerce geniş bir koalisyon içinde paylaşılmasını öngörmektedir (Lijphart, 1984: 14). Oydaşmacı demokrasi modelinin birinci ayırt edici özelliği; halk temsilcilerinin yürütme organına ne ölçüde katılmış olduklarıdır. Oydaşmacı model bütün önemli siyasal partilerin ve belli başlı toplum gruplarının temsilcilerinin ortaklaşa olarak yürütme gücünü paylaştıkları büyük bir koalisyondan yanadır (Lijphart, 1984: 29). İsviçre'de yedi üyeli ulusal yürütme organı olan "Federal Konsey" buna güzel bir örnektir (Lijphart, 1984: 14). Burada üç büyük parti olan, Hıristiyan Demokratlar, Sosyal Demokratlar, Hür Demokratların her biri 1959'da saptanmış bir oran olan 2:2:2:1 oranı ile yürütme makamını paylaşmışlardır (Lijphart, 1984: 15). Belçika da ise farklı örnekler görülmüştür. Çoğulcu bir toplumda siyasi partilerin amacı, alt toplum kültürlerinin siyasi taleplerini karşılamak olmakla birlikte, her zaman siyasi partilerin hedefleri ile alt kültürlerin amaçları örtüşmeyebileceğinden, siyasi partilerin büyük koalisyonu olmadan da parlamentoda büyük koalisyonlar oluşabilmektedir. Nitekim Belçika'da Flamanca ve Fransızca konuşanların büyük koalisyonu partilerden bağımsız olarak kurulmuştur. Büyük koalisyonlar geçici veya ad hoc nitelikte konsey veya komiteler şeklinde de olabilmektedir (Lijphart, 1984: 41- 42). Ayrıca Belçika anayasasına göre, yürütme organında büyük dil gruplarının temsil edilmesi mecburiyeti de vardır (Lijphart, 1984: 15).

Dünyada örnekleri görülen oydaşmacı demokrasilerde, bütün tipik oydaşmacı aygıtlar; danışma meclisi ve komitesidir ki, resmi olarak güçleri çok sınırlı olmasına rağmen, siyaseten çok etkilidirler (Lijphart, 1969: 213). Bunun en güzel örneklerinden biri; Belçika'da görülmüştür. Çok önemli bir sorun olarak ortaya çıkmış olan dini okullara devlet yardımı meselesi, kabine dışı olarak, büyük parti liderlerinin oluşturduğu bir koalisyonun çalışmaları ile çözümlenmiştir (Lijphart, 1984: 42).

2. Resmi ve gayri resmi kuvvetler ayrılığı (Lijphart, 1984: 15-16): Çoğunlukçu model bir yürütme üstünlüğü modeli olmasına rağmen, oydaşmacı model yasama ve yürütmede daha dengeli bir ilişkinin öngörüldüğü bir sistemdir (Lijphart, 1984: 44). Genellikle yasama ve yürütme arasındaki ilişki ya yürütme lehine ya yasama lehine, ya da ikisi arasında az çok dengenin sağlandığı bir sistem olarak tanımlanabilir (Lijphart, 1984: 51). Lijphart, oydaşmacı modelin en iyi örneğinin Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştiğini belirtmiş, ancak, Amerikan tipi başkanlık sisteminin yürütme gücünün neredeyse tamamının bir kişide toplanmış olmasının, bu modele aykırı olduğunu belirtmiştir. O'na göre bu modele en uygun sistem; 1952-1967 yılları arasında Uruguay'da, yürütme yetkisinin iki büyük partiyi temsil eden üyelerce oluşmuş, bir yürütme kurulu tarafından kollezyal bir başkanlık olarak uygulanan sistemdir (Lijphart, 1984: 55-56).

3. Dengeli 2 meclislilik ve azınlık temsili: 2. meclis olmasının temel amacı; bazı belli azınlıklara özel bir temsil olanağı sağlamaktır. Yasama yetkisinin oydaşmacı modele göre işleyişi ise, iktidarın farklı 2 meclis arasında eşit olarak bölüşüldüğü 2 meclisli bir yasama organı ile olmaktadır. Ancak, oydaşmacı modeli seçmeyen büyük ölçekli ülkelerde, 2 meclisli yapılara sıklıkla rastlanmaktadır (farklı çıkar gruplarının çokluğundan dolayı) (Lijphart, 1984: 59-61). 2 meclisli sistemleri ise, zayıf ve güçlü 2 meclis sistemi şeklinde ayırmak gerekmektedir. Güçlü 2 meclis sistemi olabilmesi 2 şarta bağlıdır: 1- Bileşimleri açısından uyumsuz olmalıdır. 2- Karşılıklı yasama yetkileri bakımından simetrik veya ılımlı asimetric nitelik taşımalıdır. Bu ölçütlere göre; güçlü 2 meclis sistemini Avustralya, Almanya, İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) temsil etmektedir (Lijphart, 1984: 65). Güçlü 2 meclis sistemi, oydaşmacı demokrasi modelinin bir özelliği olmasına rağmen ve dolayısıyla çoğulcu toplumlara uygun düşen bir model olmasına rağmen, fiiliyatta çoğulcu toplumlarda görülmemektedir (Lijphart, 1984: 66). Hükümetin farklı görüşte 2 meclise karşı sorumlu tutulması çeşitli zorlukları da beraberinde getireceğinden, 'iki düşman çoğunluk' sorununun çözümü geniş çoğunluklu bir koalisyon kabinesi kurmaktır. Güçlü iki meclis sistemiyle federalizm arasında kuvvetli bir bağlantı vardır. Bu bağlantı, federasyondaki üye devletlerin çıkarlarını koruyacak bir ikinci meclis gerekliliğidir (Lijphart, 1984: 68-69).

4. Çok partili sistem: Toplumlar, derin ayrılıklar yaşadıkları zamanlarda, politik partiler, alt kültürlerin organize olmuş şeklini oluşturmaktadırlar. Bu çerçeveden, oydaşmacı model için çok partili sistem, 2 partili sisteme göre daha uygun bir modeldir ve daha kararlı bir yapı ortaya çıkmasına zemin hazırlanmış olunur (Lijphart, 1969: 218). Çünkü partiler seçmenlerle hükümet arasında hayati bir bağ kurmaktadır. Özellikle ayrılmış toplumlarda, grupların istek ve çıkarlarını dile getirmeleri adına kritik bir öneme sahiptir. Bu noktada da akademik alanda güçlü bir görüş birliği mevcuttur (Lijphart, 2004: 102). Bu bağlamda, oydaşmacı modelde çok fazla büyük parti ve bu partilerin ilgilendiği çok sayıda sosyo-ekonomik, dinsel ve kültürel sorunlar vardır (Lijphart, 1984: 70). Zaten, İsviçre ve Belçika gibi toplumlarda, çok partili sistemlerin olmasının ana nedeni; farklılıkları olan bölünmüş toplumlar olmalarıdır. Bu bölünmüşlükler parti yapılarına da yansımıştır (Lijphart, 1984: 16).

5.Nispi temsil: Bu sistemin amacı parlamentodaki sandalyeleri, partilerin aldıkları oyları oranında dağıtmaya çalışmaktır. İsviçre Milli Konseyi ve Belçika'daki meclisler nispi temsil usulü ile seçilmektedir (Lijphart, 1984: 17). Kıta Avrupa'sında nispi temsil sisteminin tercih edilmesi tesadüf değildir. Özellikle, etnik ve dinsel azınlıkların temsilinin sağlanması suretiyle, siyasal istikrarın korunması amaçlanmıştır (Lijphart, 1995: 187). Dolayısıyla nispi temsil sisteminin temel amacı hem azınlıkların hem de çoğunlukların temsil edilebilmesi ve oyların sandalye ile doğru orantılı olarak dönüştürülmesidir (Lijphart, 1984: 100). Bu çerçeveden, oydaşmacı model sadece demokratik niteliğinin yanı sıra, çok katmanlı toplumlar için birliği ve barışı koruma becerisine sahiptir (Lijphart, 1995: 188). Lijphart nispi temsil sistemini, bazı özel konumdaki çok katmanlı toplumlar dışında etnik, dini, milliyetçi ve hatta birlikte hareket etmeyen gruplar için, daha eşitlikçi ve daha adil bir sistem olarak nitelendirmektedir (Lijphart, 2004: 100). Ayrıca, nispi temsil sisteminin olması, çok partili sistemi teşvik edecektir. Çok partili sistem hem koalisyonların kurulmasına zemin hazırlayacak, hem de farklı ve küçük toplumsal grupların kabine de temsilini sağlayacak bir sistemdir (Lijphart, 1998: 103).

6.Yerel ve yerel olmayan federalizm ve yerinden yönetim: 'federalizm bir toplumda değişik gruplara özerklik vermek konusunda en iyi bilinen fakat tek olmayan metottur'. Federal sistemlerde özerklik toprağa bağlıdır. Özerkliğin toprağa bağımlı olmadığı sistemlerde mevcuttur ki; bu tür bir sistem, belli toprak parçacıkları üzerinde yoğunlaşmamış çoğulcu toplumlarda önem kazanmaktadır. Belçika buna iyi bir örnek teşkil eder. Belçikalı Uzman Robert Senelle'ye göre, 1970 anayasası Belçika'yı cemaatlere dayanan bir devlete dönüştürmüştür (Lijphart, 1984: 17-18).

7-8.Yazılı anayasa ve azınlık vetosu: Hem Belçika hem de İsviçre'de yazılı bir anayasa vardır ve bu anayasaların değiştirilebilmesi için yapılacak bir referandumla hem ülke çapında, hem de kantonlar düzeyinde çoğunluğun sağlanması gerekmektedir. Eğer kantonlar bu değişikliğe karşı çıkarlarsa, bu azınlık vetosu anlamına gelmektedir. Bu sistem, azınlıkların korunmasına yönelik bir sistemdir.

Bu sekiz unsur çoğunluk yönetimini, çoğunluk ve azınlığın iktidarı ortaklaşa kullanması (büyük koalisyonlar), yasama ve yürütme arasında, iki meclis arasında ve birkaç azınlık partisi arasında iktidar dağılımı, iktidarın hakkaniyete göre dağılımı yani nispi temsil, yerel veya yerel olmayan gruplara yetki devri (azınlık vetosu) yapılmak suretiyle sınırlamaya çalışır (Lijphart, 1984: 18). Ancak Lijphart'ın tarifini yaptığı ortakçı demokrasinin diğer çoğunlukçu yöntemlerden ayırımı, gerçek dünyada bu kadar keskin değildir. Hiçbir demokrasi, salt çoğunluk kuralına göre hareket etmez. Örneğin İngiliz uygulamasında, azınlık haklarına çok önem verildiği görülmektedir (Sartori, 1996: 259). Sartori' ye göre, kararların pek çoğu ne çoğunluk kuralını ne de oybirliği kuralını yansıtır. Zira yoğun muhalefet ve yoğun azınlıklar, genellikle çoğunlukların ödünler vermelerini sağlarlar ve kararlar, yumuşatılmış bir çoğunluk iradesi olarak ortaya çıkar (Sartori, 1996: 260). Zaten Lijphart da pek çok oydaşmacı olmayan demokrasinin kararlılığını, oydaşmacı aletleri kullanarak sağladığına dikkat çekmektedir (Lijphart, 1969: 225).

Dünyada pek çok ülkede uygulamaları olan güç paylaşımı modelinin (oydaşmacı model), uygulamaları arasında muazzam farklılıklar mevcuttur (Lijphart, 2004: 99). Bu model 1840'da Kanada'da, 1917' Hollanda'da, 1943'te Lübnan ve İsviçre'de, 1945'de Avusturya'da, 1955'de Malezya'da, 1958'de Kolombiya'da, 1960'da Kıbrıs'ta 1970'de Belçika'da, 1989'da Çekoslovakya'da ve 1994'de Güney Afrika'da uygulanmaya başlanmıştır. Oydaşmacı modeli uygulayan bütün ülkelerde ortak nokta; büyük gerginlikler veya fiili şiddet olaylarının sonrasında uygulamaya konulmuş olmasıdır (Lijphart, 1998: 101). Örneğin; Avusturya'da 1920'lerden itibaren Sosyalistlerin hükümetten dışlanmış olmaları, karşılıklı düşmanlık duygularının artmasına neden olmuş, sonuçta çıkan iç savaş faşist bir rejimle neticelenmiştir (Lijphart, 1984: 41). II. Dünya savaşının hemen öncesine kadar Avusturya'nın bu hem parçalanmış hem de kararsız yapısı devam etmiştir (Lijphart, 1969: 212). Bu acı tecrübeler, parti liderlerini iktidar paylaşımı şeklinde bir sisteme yönlendirmiştir. Bu tarz bir yönelişle oluşturulan büyük koalisyon 1945 ve 1966 arası dönemde çok başarılı bir şekilde toplumsal yumuşamaya da zemin hazırlamıştır. Ayrıca bu modeli benimseyen ülkelerin hepsinde de önemli rakip grupların temsilcilerinden oluşan hükümet, grupların kendi iç işlerinde özerk olması, nispi temsil sistemi ve resmi veya gayri resmi azınlık vetosu temel şablonları bulunmaktadır. Lijphart, bu sistemlerin pek çoğunun birbirinden ilham almamış olduğunu, ancak toplumsal ihtiyaçlardan kaynaklı en akılcı sistem olarak icat edildiğini iddia etmektedir (Lijphart, 1998: 101-102).

Lehmbruch, parçalı toplumların bünyelerinin, çelişkili dış politik alternatifler ve elitlerin beklentileri tarafından baskı altına alınabildiğini ve bu yükü azaltmanın ise, resmi tarafsızlıktan geçtiğini belirtmektedir (Lehmbruch, 1975: 388). Görüldüğü üzere; parçalanmış toplumlarda iç siyaseti etkileyen etmenler, sadece toplum içi gruplar değil, aynı zamanda dış politik çevrenin yapısıdır. Şayet oydaşmacı demokrasi dış politikada tarafsızlığı benimser ise; iç politikada çatışmaları düzenleyen normlar ile dış politikayı düzenleyen normlar, birbirini karşılıklı olarak güçlendirmektedirler (Lehmbruch, 1975: 388). Lijphart'ın ayrılmış ve bölünmüş toplumlarda çoğunluk ilkesinin işletilemeyeceği görüşü, Sartori'nin karar-verme yaklaşımı ile de desteklenmektedir. (Sartori, 1996: 258). Genellikle bu demokrasi modelinde, çıkarların birleştirilerek siyasal sürece aktarılması potansiyeli olarak, diğer yarışmacı modellere göre üstün olduğu değerlendirilmiştir (Schmidt, 2002: 226-227). Bütün bunların yanı sıra, oydaşmacı model son derece eleştiri alan bir modeldir.

2.1. Oydaşmacı Modele Eleştiriler

Lijphart, güç-paylaşımı modelinin 30 yıldır çok fazla eleştiriye uğradığını, ancak bu eleştirilerden çok azının ciddi alternatifler önerdiğine dikkat çekmiştir (Lijphart, 2004: 97-98). O, Kıbrıs'ta ve Lübnan'da ki oydaşmacı model uygulamalarının büyük bir başarısızlıkla sonuçlandığını kabul etmekle birlikte, bilimsel araştırmacıların yorumlarının bunun çözümü noktasında yardımcı olacağını da iddia etmektedir. O'na göre, güç paylaşımı sistemi, uygulanan ülkenin karakteristik özelliklerine göre yorumlanarak, eksiklikleri giderilebilir ve ne olursa olsun, oydaşmacı model, derin ayrılıkları içerisinde barındıran bir toplum için, en iyi modeli oluşturmaktadır (Lijphart, 2004: 99).

Lardeyret' e göre, çok partili sistem demek; kısa ömürlü hükümetler ve sık sık yapılan seçimler demektir. Bu bağlamda, iki partili sistem hükümet istikrarını ve karar verme kapasitesini arttıracaktır (Lardeyret, 1995: 200). Lijphart'ın nispi temsil sisteminin çok kültürlü toplumlarda istikrarı sağlayıcı etkisi iddiasının aksine, Lardeyret, bunun ayrılıkları daha bir körükleyeceğini iddia etmiş ve örnek olarak Belçika'nın bu sistemi kabulünden sonra dil esasına dayanan partiler ortaya çıktığını da delil olarak ortaya koymuştur (Lardeyret, 1995: 201). Lijphart 2004 yılında yazdığı makalesinde, Belçika'daki parlamentonun dil bazlı olarak, eşit bir şekilde dizayn edilme zorunluluğunun, belli bir ayrımcılığa da neden olduğunu, aynı şekilde, Güney Afrika'da 1994 yılında anayasa hazırlıkları sırasında en büyük tartışmaların etnik ve ırkçı ayrımcılıkla ilgili konularda yapıldığını (Lijphart, 2004: 103) açıklayarak bu iddiaların doğruluğunu da kabullenmiş olmaktadır. Ancak Lijphart, Güney Afrika'nın bulunduğu parlamentoya etnik veya değil %5 oy alan her partinin sandalye sahibi olabileceği sistemi ise çok çekici bulmaktadır. Belçika modelini ise, herhangi bir önemli partinin yönetimindeki bir büyük koalisyona gerek duymaksızın, güç paylaşımına müsaade eden ve güç paylaşımı noktasında, zorluk yaşayan küçük grupların lehine düzenlemeler ile onları da güç paylaşımında söz sahibi yapmış bir sistem (Lijphart, 2004: 103) olarak değerlendirerek pozitif yönlerine değinmektedir.

Imad Salamey, Lübnan örneğinden hareketle; sistemi ele geçirmek idealindeki mezhep elitlerinin, toplumun tamamına karşı hesap verilebilirlikten uzak ve toplumsal fayda idealine karşı isteksiz olmalarının getirdiği negatif duruma dikkat çekerek, bunu Lübnan'ın mezhebe bağlı güç paylaşımından kaynaklı olduğunu eklemiştir. Oydaşmacı modelin sakıncalı yönlerinin varlığına kuşku yoktur. Oydaşmacı modelde ortak karara varılma noktasında güçlükler ve bu nedenle de kararların bloke edilme ihtimali çok yüksektir. Burada, çoğunluğun tiranlığına karşı, azınlığın tiranlığı riski ortaya çıkmaktadır (Schmidt, 2002: 227-228). Lübnan örneğinde de bu durum ortaya çıkmış, adeta bir miras gibi devam eden mezheplere zimmetli devlet kurumları, seçim bölgelerindeki seçmenleri oligopolleşen mezhep elitlerine bağımlı hale getirmiştir (Salamey, 2009: 84). Diğer yandan, karara varıldığı zamanlarda, bu süreç oldukça uzun sürmektedir (Schmidt, 2002: 228). Ayrıca yine Lübnan örneğinde, her gruba veto hakkı ve mezhepler arasında güç paylaşımı yoluyla oluşturulan karar mekanizmasının güçlü ve fonksiyonel bir devlet oluşmasını hazırlaması beklenirken, ayrılıkları derinleşmiş ve zayıf bir devlet kurulmuş olmuştur (Salamey, 2009: 84).

Aynı bakış açısıyla Quade, nispi temsil sisteminin toplumdaki ayrışmaları canlandıracağını ve bu ayrışmaların yasama organına yerleşeceğini iddia etmektedir. Toplumun küçük parçalarının, mecliste temsil edilmesinin ülkenin genel refahına ne gibi katkılar sağladığı ve küçük küçük partilerin gizli pazarlıklarla kurdukları hükümetin nasıl sorumlu ve hesap verici duruma geleceği açıklanmalıdır diye sormaktadır. Ayrıca Lijphart'ın nispi temsilin başarılılığı için gösterdiği örnekleri sakıncalı bulmakta ve çok küçük ve ekonomik refah seviyesi yüksek ülkeler olduğuna vurgu yapmaktadır ve örneklerde verilen ülkeler çok iyi koşullardaki ülkelerdir ve yeni demokrasilerin karşılaştıkları zorluklarla mücadele etmek durumunda değildirler şeklinde eleştirilerini yöneltmektedir (Quade, 1995: 208-209). Dolayısıyla

Lijphart'ın, oydaşmacı demokrasinin özellikleri olan; büyük koalisyon, grup otonomisi, nispi temsi ve karşılıklı veto hakkı şeklindeki dört temel esası; Hollanda, İsviçre ve Avusturya ve Belçika üzerinde yaptığı analizlerden yola çıkarak geliştirdiği (Lijphart, 1989: 39) düşünüldüğünde, zorlu bir jeopolitik konumda olan ve zorlu süreçler geçiren Kıbrıs, Lübnan gibi ülkelerdeki başarısızlıklar üzerinden teorinin eleştirilmesi de kaçınılmaz olmaktadır.

Oydaşmacı modele yapılan temel eleştiri noktaları şu şekilde özetlenebilir: 1.Sistemin hantallaşmasına sebep olan azınlık vetosu ve koalisyon sistemi (dolayısıyla koalisyona yol açan nispi temsil sistemi). 2.Ayrılıkların derinleşmesine sebep olan ve toplumun geneline karşı sorumluluk sahibi olma duygusunu azaltan, mezhebe bağlı güç paylaşımı sistemidir.

Yukarıda bahsi geçen tüm negatifliklere rağmen, Lijphart'ın da belirttiği şekilde, bilim adamlarının katkılarıyla eksik yönleri giderilerek, çok katmanlı toplumların barış ve istikrar içerisinde yaşayabilmeleri adına, önemli alternatiflerden biri de oydaşmacı demokrasi modelidir. Zira yukarıda değinildiği üzere, hâlihazırdaki uygulanan oydaşmacı modeller arasında büyük farklılıklar mevcuttur.

3. SURİYE VE OYDAŞMACI DEMOKRASİ

Oydaşmacı demokrasi modeli pek çok farklılıklar ile bazı ülkelerde uygulamaları görülmüş bulunan, çok katmanlı toplumların kriz noktalarını çözmeyi amaçlamış bir model olarak ortaya çıkmıştır. Suriye gibi Ortadoğu ülkeleri içerisinde en heterojen yapıya sahip bir ülkenin sorunlarına çözüm üretilebilmesi noktasında, önemli alternatif modellerden biri olan oydaşmacı demokrasi modelinin araştırılması önem kazanmaktadır. Konunun öneminden dolayı, bu bölümde oydaşmacı demokrasi modelinin Suriye için ortaya koyabileceği olası fırsatları ve riskleri/tehditleri araştırılacaktır.

Oydaşmacı model derin bir şekilde bölünmüş, çok katmanlı, demokrasi ile yeni tanışmış veya demokrasi alanında ilerleyen ülkeler için önerilen bir model olması açısından Suriye için önemli fırsatlar ortaya koyabilecek bir modeldir. Bu tür ülkelerdeki parçalanmış kültürün, istikrarlı ve demokrasiye uygun hale getirilmesi ise ülkedeki elitler (Elitlerden kasıt toplum kesimlerinin önde gelen kişileridir.) yoluyla gerçekleştirilebilecektir. Dolayısıyla da oydaşmacı modelin Suriye'ye uygunluğu analiz edilirken öncelikle, oydaşmacı modelin inşasında elitlerin rolü üzerinden başlamakta fayda vardır. Zira bu modelde elitlerin veya toplumsal liderlerin dinamo işlevi gördüğü dikkat çekmektedir. Elitlerden beklenen misyon; kendi temsil ettikleri alt kültürlerin beklentilerini algılayarak kendi grupları ile uyum sağlayabilmeleri; diğer alt kültürlerin elitleri ile bölünmüşlüğü önleme adına iş birliği yapabilme gayreti içerisinde olmaları; parçalanmışlığın zararları hakkında farkındalıkları ve yeni oluşacak sistemin devamlılığına karşı sadakat içinde olmaları şeklinde sıralanmıştır (Lijphart, 1969: 216). Bu perspektiften bakılınca da geleneksel bağlamların güçlü olduğu Suriye için liderlerin demokrasinin tesisindeki önemi de ortaya çıkmaktadır.

Suriye'deki elitlere bakıldığında, dökülen bunca kana rağmen ortak bir hedefte buluşamamış bir muhalefet ve iktidardan vazgeçmek niyetinde olmayan meşruiyeti sorgulanır hale gelmiş bir rejim tarafı

dikkat çekmektedir. Diğer yandan kendi özerkliğini ilan etmiş bir Kürt toplumu vardır ki, iç savaşın bu denli uzaması, bu kesimleri temsil eden elitlerin iş birliği noktasındaki beceri eksikliklerinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Suriye’de farklı taraflara ait önde gelen kişilerin Suriye üzerindeki düşünceleri incelendiğinde; ortak bir hedef olarak çoğullukları dikkate alan demokratik bir yönetime vurgu yapmaktadırlar¹. Bu vurguya rağmen Suriye’nin önde gelen figürlerin demokratik bir Suriye hedefinde birlikte hareket edemedikleri görülmektedir. Suriye üzerine yapılan bütün müzakere toplantılarına rağmen başarılı bir sonuç elde edilemeyişinin nedenleri arasında, tarafların samimi olmayışları ve kendi tabanları ile etkileşimlerinin yeterli olmayışı da gösterilebilir. Çünkü Beşar Esad da dâhil olmak üzere demokrasi vurguları (Esad 2016b)² yapılmasına rağmen bütün tarafların zafer beklentisi içerisinde oldukları, bir türlü başarısızlaşan ateşkes ile anlaşılmaktadır.

Özellikle şu süreçte en çok ihtiyaç duyulan etkili ve diyaloga açık liderlerin bulunması konusu Suriye de en sorunlu alanlardan birisi konumundadır ki Suriye gibi geleneksel bağların kuvvetli olduğu bir Ortadoğu ülkesinde, liderlerin başarılı olması onlardan beklenen bir durumdur. Bu nokta da yine liderlerin üzerlerine düşen misyonları tam yerine getiremedikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla oydaşmacı modelin tam bir uzlaşma beklemiyor olması, uzlaşmada güçlük çeken taraflar adına değerlendirilmesi gereken bir fırsat olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan elitlerin toplumsal talepleri ne denli dikkate aldıkları sorgulanması gereken bir konudur. Örneğin: Kürtlerin içerisinde farklı görüşlerin varlığı³, toplum içerisinde lider konumundaki kişilerin, iç savaş patlak vermeden önceki

¹Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu (SMDK) çatısındaki muhaliflerin görüşleri açıklanacak olursa: Müslüman, Hıristiyan, Arap, Kürt, Sünni, Alevi ve Dürzi topluluklarının hepsi hukukun egemenliği ve sivil devlet çerçevesinde eşit haklara sahip olduğu (El-Bayanuni, 2011: 19) özetle; dinsel, etnik ve cinsiyet farkı gözetilmeksizin eşit hak ve yükümlülüklerle sahip olarak yaşayacakları medeni ve demokratik bir devlet (Haddam 2011), “çeşitlilik içinde birlik” prensibi üzerinde temellenen ve hiçbir topluluğa ayrımcılığın yapılmadığı bir düzen istemekte ve Arapça, Kürtçe ve diğer dillerin resmi dil olabileceği (Hoca, 2012: 5-6) bir sistem tarif etmektedirler. Muhaliflerden bazıları, SMDK çatısının görüşlerini benimsemekle birlikte, devlet yapısı ile ilgili farklı görüşleri de bulunmaktadır. Bunlardan en dikkat çeken laiklik meselesidir ki, İslami eğilimi fazla olan görüşler, İslam temelinde bir demokrasi tarifi yaparlarken, diğerleri seküler bir sistem önermektedirler. Örneğin Alevi muhalif Louay Hussein; biz seküler bir devlet istiyoruz (Hussein 2015) şeklinde görüşlerini açıklamıştır. Yine Hıristiyanlar ve Ermenilerin İslami bir yönetimin gelmesinden korktukları (Hasan 2012) bilinmektedir. Yine bu çatı altında görülen Türkmen toplumunun da Sünni Arap çoğunluğun isteklerinden farklılık taşıyan bazı talepleri bulunmaktadır. Türkmenler, bu yeni devlet oluşumu içerisinde etkin bir rol almayı istemektedirler ve yeni devlet yapılanması içerisinde Suriye’yi oluşturan üç ana unsurdan (Arap, Kürt, Türkmen) biri olarak kabul edilmeyi beklemektedirler. Suriye için, Türkmenlerin hakkını gözetecek demokratik bir yapının ülke için daha uygun olacağını düşünmektedirler (Hasan 2012; Öztürkmen 2011: 25). Suriye’de muhalif gruplar arasında Kürtlerin genelde ayrılıkçı talepleri olsa da; Kürt Azadi Partisi üyesi Mustafa Juma, Suriye Kürt Ulusal Konseyi üyesi Şelal Geddo, Suriye Kürt Demokrat Partisi temsilcisi Behçet Beşir Resul, Suriye Kürt Demokratik Partisi’nin Genel Sekreteri Abdulhekim Beşar, Kürt Demokratik Birlik Partisi üyesi Mahmut Ali Muhammed, Suriye Kürdistan Demokratik İlerici Partisi üst düzey yetkilisi Ali Şemdin, Suriye Kürt Birlik Partisi üyesi Abdülbaki Yusuf gibi bazı siyasetçiler Suriye için demokratik, parlamenter ve laik bir sistem öngördükleri görülmektedir (Tanrıverdi, 2012).

² Esad yine 2016 yılında RTP Kanalı’na verdiği bir mülakatta, demokrasinin bir Batı paradigması olduğunu, bu nedenle olduğu gibi ithal edilemeyeceğini ve kendi ülkesinin değerlerine uygun, kendine özgü bir yapı olması gerektiğini vurgulamıştır (Esad 2016b).

³Suriye’de Kürtler de tek bir blok halinde değildir, içlerinde çok farklı görüşlerden olanlar bulunmaktadır. Suriye krizinin başlarında, Suriye Kürtleri başlıca beş gruba ayrılmaktaydılar, bunlar: Irak Kürt Federe Bölgesi Başkanı Mesut Barzani’nin Kürdistan Demokrat Partisi (KDP)’yi örnek alan ve aynı ismi kullanarak siyaset yapan Barzaniciler olarak adlandırılmaktadır. Kuzey Celal Talabani’nin liderliğini yapan Kürdistan Yurtsevenler Birliği (KYB)’den etkilenen ve aynı adı kullananlar yani Talabaniciler. Bağımsız oluşumlar olarak bilinen Azadiler yani Özgürlükçüler. Suriye Kürdistan Birlik Partisi ki bunlar da yine Talabani geleneğini sürdürmektedirler. En son olarak, Partiya Karkeren Kurdistan (PKK) terör örgütünün Suriye’deki uzantısı olan Partiya Yekitiya Demokrat (PYD). Bunlar ise APO’cular olarak bilinmektedirler (Ensonhaber. com, 2012). Yerel ve dış destek, güçlü organizasyon ve silahlı unsurları sayesinde PYD bugün baskın bir konumda gözükmektedir (Caves 2012:4).

gösteriler sürecinde gençlere sözlerini dinletmemelerine dair bilgiler (Taştekin, 2015: 72), elitler ve toplum arasında iletişim eksikliğini ve bu toplumun önde gelen kişilerinin kendi alt kültürlerinin taleplerini çok da algılayamadıklarını göstermektedir. Bir başka açıdan yapılan birebir görüşmelerde, Kürtler ve Arapların kabilesel ve aşiretsel bağlılıkları bulunduğu için bu şekilde yerel liderlerin var olageldiği, ancak bunların liderliğinin artık çok da bir değeri kalmadığı toplumda yukarıda bahsi geçen bir dinamo etkisini yüklenemeyecekleri belirtilmiştir (Halepli, 2016). Dahası iç savaş öncesi dönemde Suriye’de nüfusun %52’si kentlerde yaşamaktadır (Bozarıslan, 2016: 79). Bu tür bağlar daha çok kırsal kesim için geçerli olduğundan kentleşme ile birlikte zayıflamış olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Yapılan bütün görüşmelerde katılımcılar nüfusun mezhepsel ve etnik olarak birlikte yaşama anlamında kırsal bölgelerde toplu halde bulduklarını, kentlerde böyle bir durum olmadığını belirtmişlerdir. Bu da geleneksel anlamda liderliğin zayıfladığı anlamı verilebilecek bir durumdur. Suriye’deki en önemli etnik gruplardan olan Türkmen toplumu için ise geleneksel bağlamda bir liderlik olgusu söz konusu değildir. Çünkü son derece baskıcı ve otoriteryen Baas rejimi bu şekilde lider kişilerin ortaya çıkmasına müsaade etmemiştir (Doğan, 2015).

Suriye’de yerel liderlerin etkililikleri azalsa bile, bireylerin kendi kabilesel, yerel, etnik ve dini bağlarının hala kuvvetli olduğu ve farklı kimliklerin kendilerini koruma noktasında dirençli oldukları düşünüldüğünde, iç savaş ortamının bu bağları tekrar kuvvetlendireceği düşünülebilir. Zaten iç savaş ortamında belli kişilerin lider olarak öne çıktığı ve Birleşmiş Milletler (BM) tarafından veya Rusya öncülüğündeki müzakere ortamlarına katıldıkları da görülmektedir. -Bu elitlerin yukarıda adı geçen amaçları tam anlamı ile ifa edemedikleri gerçeği bir tarafa, kurulacak yeni sistemde kaçınılmaz olarak toplumun ileri gelenlerinin katkısının olacağı da açıktır._ Özellikle çatışmaların akabinde elitlerin etkililiği önem kazanmaktadır. Diğer yandan ülkedeki tarafların Suriye’nin çıkarı için bir türlü uzlaşmaya varamıyor olmalarının nedenlerinden biri olarak, her bir kesimin güçlü dış bağlantılarını ifade etmek gerekmektedir. Bu noktadan da üçüncü tarafların çıkarlarının devreye giriyor olması, ülke liderlerinin bir araya gelebilmesini güçleştirmektedir. Örneğin ABD’den güçlü bir destek alan PKK terör örgütünün Suriye uzantısı PYD’nin özerklik talebi, rejimin ülke insanının reform taleplerine Rusya ve İran’ın desteği ile kulaklarını tıkaması ülkenin dış etkilere karşı zayıf noktasını göstermektedir. Oysaki oydaşmacı model bu tür etkilerden bağımsız olmak için tarafsızlık öneren bir modeldir. Güncel olarak Suriye’de bu imkânsız gözükse bile bu tür bir tarafsızlığın geleceğin Suriye’sine önemli bir fırsat sunacağına da şüphe yoktur⁴. Ancak özellikle Ortadoğu coğrafyasındaki bir ülkeden Belçika ve İsviçre

⁴ Hali hazırda Suriye’de kaotik bir ortam mevcuttur. ABD’den Türkiye’ye İran ve Rusya’ya pek çok küresel ve bölgesel aktör ülkede kendi stratejileri adına hareket edebilmektedir. Görünen odur ki bu aktörlerin manevraları Suriye’nin kaderini belirleyecektir. Ancak bu aktörlerin çıkarları ve aktiviteleri bu makaleyi aşacak düzeyde geniş ve ayrı bir araştırma konusu olduğundan makalede sadece bu duruma değinilmiştir. Zaten makalenin amacı barış sonrası Suriye için oydaşmacı modelin olasılıklarının araştırılmasıdır.

gibi bir politika geliştirmesi beklenemeyeceğinden dolayı, Suriye'nin de böyle bir fırsatı kullanabilmesi mümkün gözükmemektedir.

Oydaşmacı modelde, ayrıışmış toplumlardaki çatışmaların, rakip grupların pazarlık süreçleri ile çözüleceği öngörülmektedir (Lehmbruch, 1975: 379). Modelin bu özelliği bilhassa güncel olarak barışın gelmesi için kullanılmaya çalışılmaktadır. İlerleyen dönemlerde yeni kurulan sistem içerisinde buna benzer bir prosedürün yerleştirilmesi, toplumsal ve bölgesel taleplerin ve çıkarların siyaset alanında çözümüne yönelik doğru bir açılım getirecektir. Bu noktada ise, pazarlık süreçlerini şayet elitler gerçekleştirecekse ki oydaşmacı modelden beklenen budur. Bunu sağlayacak olan, farklı grupların elitlerinin iş birliği içerisinde davranma becerileridir (Schmidt, 2002: 223). Suriye elitlerinin böyle bir becerileri olduğu hakkında net olumlu vurgu yapmak olasılığı henüz yoktur.

Oydaşmacı modele ait olan güç paylaşımı modeli, devlet yönetiminin farklı kimliklerle paylaşıyor olması zaten Suriye siyasetinde kendilerini bir varlık olarak görmek isteyen taraflara bir fırsat sunarken, bu kimliklerin yönetime taşınıyor olmasından kaynaklı bölünmüşlüğü daha da arttıracak etkilerin ortaya çıkabilecek olması da riskli yönlerini oluşturmaktadır. Bu açıdan da bu özellik hem belli riskleri hem de belli fırsatları bünyesinde barındırmaktadır.

Oydaşmacı modelin, Lijphart'ın sınıflandırdığı sekiz unsur ile Suriye'ye uygunluğu tartışılacak olunursa:

1. Oydaşmacı model yürütme gücünün bütün önemli partilerce geniş bir koalisyon içinde paylaşılmasını öngörmektedir. Ayrıca bu modelde, siyasi partilerin çıkarları bazen alt grupların beklentileri ile tam örtüşmeyebileceğinden, partilerden bağımsız olarak kurulmuş geçici nitelikte konsey veya komiteler şeklinde büyük koalisyonlar da olabilmektedir (Lijphart, 1984: 14-41-42). Suriye'nin toplumsal ve siyasi yapısı dikkate alınarak bir analiz yapılacak olunursa: Hâlihazırdaki siyasi hareketlerin devamı niteliğinde muhtemel seküler milliyetçi partiler veya Sol partiler, Baas devamı parti ve/veya partiler, radikal ve orta Sağda yer alan dini eğilimli partiler ortaya çıkacaktır. Bu partilerin haricinde zaten var olan Kürt partileri tek çatı altında toplanabileceği gibi, birkaç Kürt partisi de ortaya çıkabilecektir. Kürt partileri dışında etnik vurgu yapan Türkmen partisi ve Çerkez partisi gibi partilerin ortaya çıkması da kuvvetle muhtemeldir. Burada Lijphart'ın Avusturya örneği üzerinden giderek oydaşmacı modelin oluşturmuş olduğu büyük koalisyonlarda güç paylaşımına giden taraflar arasında iç savaş sürecinde oluşmuş olan düşmanlıkların yumuşamış olduğuna (Lijphart, 1998: 101) dair tespit ile Suriye iç savaşında oluşan düşmanlıkları bertaraf edilmesi adına da büyük koalisyon alternatifinin kullanılması düşünülebilir bir özelliktir. Bütün bu parti olasılıkları içerisinde toplumun bütün kesimlerinin kendilerine yakın bir parti bulmaları ihtimal dâhilinde iken, bütün bu partilerden müteşekkil geniş bir koalisyon kurmak son derece güç olacaktır. Zira kuvvetle muhtemeldir ki, irili ufaklı pek çok parti kurulacaktır. Suriye siyasi tarihinde bu şekilde partilerin ülkede siyasi parçalanmışlığı arttırdığı (Cleveland 2008: 361) görülmüştür. Bu perspektiften de büyük koalisyonlar

yerine, geçici nitelikteki konsey ve komiteler aracılığı ile toplum kesimlerinin haklarının korunmaya çalışılması çok daha uygun ve kolay görünmektedir.

2. Çoğunlukçu model yürütmenin üstün olduğu bir model olmasına rağmen, oydaşmacı model yasama ve yürütmede daha dengeli bir yapı öngördüğü bir sistemdir (Lijphart, 1984: 44). Suriye'nin hali hazırdaki siyasi sistemi sosyal ve ekonomik olarak güçlü ve üstün azınlık bir grubun, zayıf ve gevşek yapıli çoğunluklardan daha etkili olabildiği bir sistemdir (Mayo, 1964: 177). Bu sistem, sayıca çok, fakat gevşek yapısından dolayı, zayıf çoğunlukların adeta azınlık statüsüne itilmelerine neden olmuştur. Suriye siyasi tarihi boyunca özellikle alt grupların güç mücadelelerine ve devleti ele geçirme ve iktidarda olmanın nimetlerinden faydalanma kaygılarına şahit olmuştur⁵. Meclisin güçlü olduğu bu sistem ile kendilerine yönetimde yer bulabilmiş tarafların güç mücadelelerine daha az tevessül edecekleri beklenebilir. Diğer yandan, eğer güçlü bir yürütme modeli olursa farklı azınlık gruplarının sert iktidar mücadeleleri de yine kaçınılmaz olacaktır.

3. Dengeli iki meclislilik ve azınlık temsili: Bu sistemin temel hedefi bazı belli azınlıklara özel bir temsil olanağı sağlamaktır (Lijphart, 1984: 59-61). Güçlü iki meclis federalizm sisteminde federasyondaki üye devletlerin çıkarlarının korunabilmesi için ikinci bir meclise olan ihtiyaçtan doğmaktadır. Bu anlamda da iki meclisli sistemin federalizmle güçlü bir bağı vardır (Lijphart, 1984: 68-69). Her ne kadar gerek Suriye rejimi, gerekse muhaliflerin önemli bir kısmı üniter bir Suriye'den yana ise de⁶ (Çakmak, 2016: 52; Dede, 2016; Esad, 2016a)⁷, ülke fiili olarak parçalara ayrılmış durumdadır.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Cleveland, William L., 'Modern Ortadoğu Tarihi'; Hitti, Philip K., 'Syria: A Short History'; Dam, Nikolaos van, 'Suriye'de İktidar Mücadelesi'.

⁶ Suriye'de muhalif gruplar arasında en farklı görüşlere sahip olanlar ise, ülkenin önemli azınlık grubu Kürtlerdir. Kürtlerin bir kısmı Suriye'den ayrılarak, Irak Kürdistan'ına katılmayı düşünürken (Ward, 2012: 54), Kürt Azadi Partisi üyesi Mustafa Juma, Suriye Kürt Ulusal Konseyi üyesi Şelal Geddo, Suriye Kürt Demokrat Partisi temsilcisi Behçet Beşir Resul gibi bazı Kürt siyasetçiler, federasyonu şiddetle desteklemekte ve insanların kendi kaderlerini belirleyebilecekleri bir federasyon şeklini savunmaktadırlar. Bunlara göre federal sistem, Suriye için en doğru çözüm olacaktır. Diğer yandan, Suriye Kürt Demokratik Partisi'nin Genel Sekreteri Abdulhekim Beşar, Kürt Demokratik Birlik Partisi üyesi Mahmut Ali Muhammed, Suriye Kürdistan Demokratik ilerici Partisi üst düzey yetkilisi Ali Şemdin, Suriye Kürt Birlik Partisi üyesi Abdülbaki Yusuf gibi bazı siyasetçiler ise, istedikleri sistemi Suriye'ye özgün adem-i merkezietçi bir siyasi yapılanma olarak tarif etmektedirler (Tanrıverdi, 2012). ⁷Halit Hoca 2012 yılında kendisiyle yapılan bir söyleşide, Suriye'de bir Kürt ve Alevi devletinin kurulmasının demografik ve coğrafi olarak çok zor olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Suriye'nin yapısının Kuzey Irak'a benzemediğini, Aynı düşüncelerle birbir görüştüğümüz Halepli Sünni Arap Prof. Dr. Mecit, Suriye'nin federal olamayacağını, çünkü Irak'tan farklı olarak Suriye'de çoğunluğun Sünni olduğunu belirtmiştir (Mecit 2016). O dönemde özerklik ilan edileceği söylenen Afrin ve Kamışlı'da ise, Kürt nüfusunun yoğunluğunun çok az olduğunu ve Kürtlerin büyük çoğunluğunun da Suriye'nin büyük şehirlerinde yaşamakta olduklarını ifade etmiştir. Bu yerleşim bölgelerinde Arap aşiretleri ve köylerinin varlığından bahsederek, kesintisiz bir Kürt varlığından bahsedilemeyeceğini belirtmiştir (Mecit 2016). Diğer yandan, sahil şeridinde bir Nusayri devletinin kurulmasının ise bölgede, Sünni Arap nüfusu çok fazla olduğu için gerçeklikten uzak görülmekte ve her iki devletin kurulması için tehcir yapılması gerektiği ve bunu ise mümkün olmadığı (Hoca 2012: 4) iddia edilmektedir. SUK üyesi Türkmen Avukat Ekrem Dede de benzer düşünceleri paylaşmaktadır 101 ve federal yapının ortaya çıkaracağı sorunları şu şekilde sıralamıştır: 1. Alevi devleti diye öngörülen bölgede petrol ve pamuk gibi ticari değeri yüksek mallar mevut değildir, o zaman da ticaret eksik kalacaktır. 2. Kürt devleti olarak öngörülen yer ise; etrafı düşman güçlerle çevrilidir ve petrolünü satması problem olacaktır. 3. Türkmenler Rakka'da, Halep'te, Humus-Hama arasındaki bölgede yaşamaktadırlar Ayrıca Golan tepelerinde de Türkmenler bulunmaktadır şeklinde belirttiikten sonra, çok dağınık bir durumda olan Türkmenlerin, ülke özel bölgelere ayrılmış olursa, hakları noktasında sorunlar olacaktır" (Dede 2016) bu açıklamalarla Türkmenlerin federal yapıya karşı isteksizliğini gerekçelendirmiştir. Dede, "biz birlikte yaşamamızın menfaatini biliriz ve aynı coğrafyadan gelmişiz. Bizler ancak bir ve beraber olursak yaşayabiliriz" şeklinde açıklamalarının yanı sıra, orada akraba olduklarını, halklar arasında evlenmeler gerçekleştiğini, bir kişinin Kürt olmasının önemli olmadığını, aile bağlarının bulunduğunu, Selahattin Eyyübi'nin ve Suriye Cumhurbaşkanı Şükür Kuvvetli'nin Kürt olduğunu ve etnik farklılığın hiçbir sorun teşkil etmediğini (Dede 2016) ifade etmiştir. Benzer görüşteki Öztürkmen, Suriye'de hiçbir etnik yapının belirli bir bölgede toplanmadığını ve Sünni Araplar ile diğer etnik grupların iç içe yaşadığını belirtmiştir. Örneğin; Kürtlerin çoğunlukla yaşadıkları Haseki ve Kamışlıda

Özellikle Kürt kesimindeki kararlı yapı ve aldıkları uluslararası destek, ileride federal bir Suriye yapısını öngörülmesine neden olmaktadır ki, bu bağlamda zaten çift meclisliliğin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

4. Oydaşmacı modelin parçalı toplumlar için önerdiği çok partili sistem, Suriye için de önerilmesi elzem konulardandır. Zaten 1963 yılında Baas rejiminin iktidarı ele geçirmesiyle birlikte, ülke yarım yüzyılı aşkın süredir tek parti yönetimindedir ve şiddetle çok partili sisteme ihtiyaç duymaktadır. Yapılan mülakatlara katılmış olan hemen bütün katılımcılar çok partili parlamenter sisteme de vurgu yapmışlardır⁸.

5. Parlamentodaki sandalyeleri partilerin aldıkları oylar oranında dağıtmaya amaçlayan nispi temsil sistemi (Lijphart, 1984: 17): Özellikle etnik ve dinsel azınlıkların temsilinin sağlanması yoluyla siyasal istikrarın korunmasını amaçlamaktadır (Lijphart, 1995: 187). Bu açıdan da Suriye için önerilebilecek bir sistemdir.

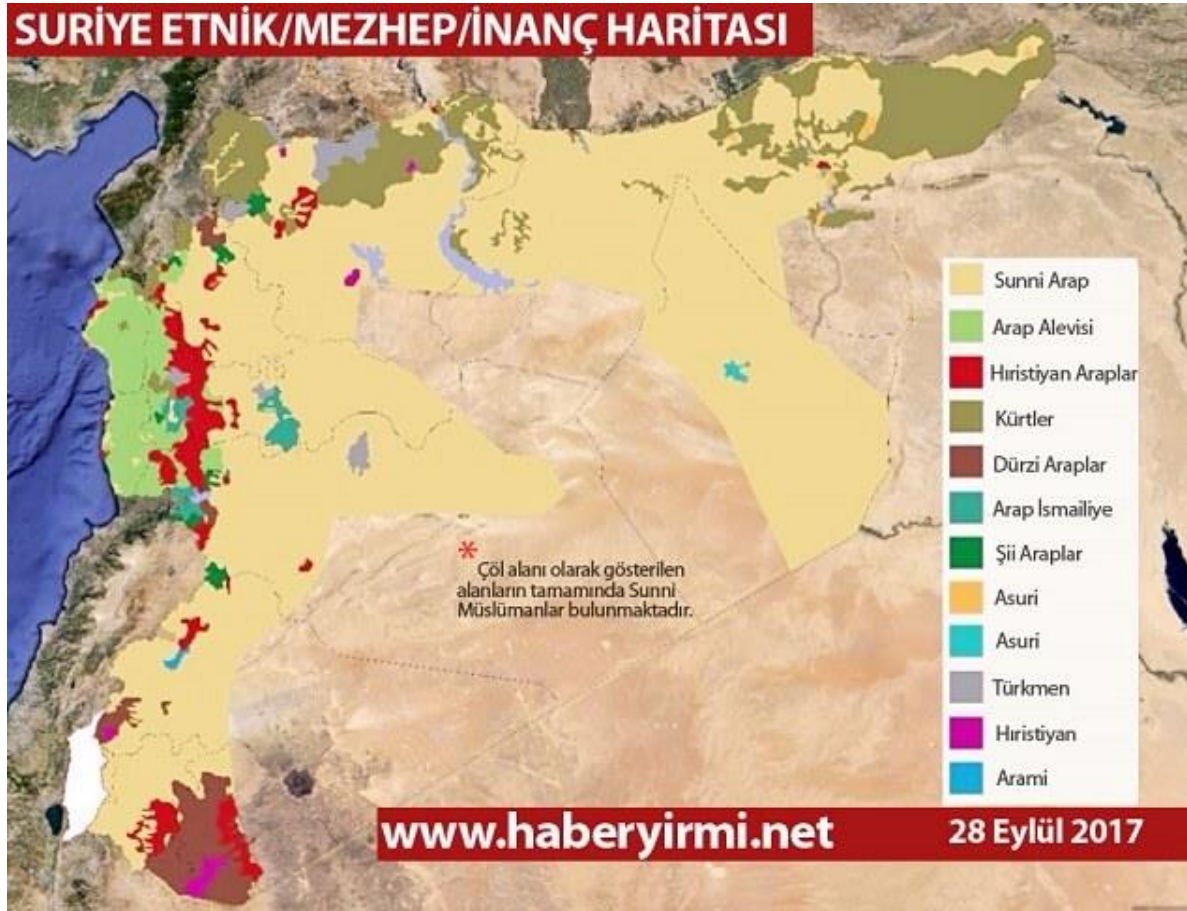
6. Federal yapılarda özerklik toprağa bağlı olarak bilirse, belli toprak parçacıkları üzerinde yoğunlaşmamış parçalı toplumlar için de uygulamaları olan bir modeldir ve böyle toplumlar için de önem kazanmaktadır. (Lijphart, 1984: 17-18). Aşağıdaki Harita 1'den de anlaşılacağı üzere, etnik ve dinsel olarak özgülüklerden, hiçbir unsur homojen olarak birlikte yaşamadığı için Suriye'de federal bir yapı söz konusu olacaksa, toprağa bağlı olmayan bu yapı önerilebilecek bir özellik olarak gözükmektedir. Ancak dikkate değer bir konu olarak, Suriye fiili bölünmüşlüğüne rağmen birlik düşüncesinin ağır bastığı bir ülkedir⁹. Hem Türkmenler, hem Aleviler, hem de Baas Rejimi ülke bütünlüğünün gerekliliğine dair görüşlerini beyan etmektedirler (Çakmak, 2016: 52; Mecit, 2016; Hoca, 2012: 4; Dede, 2016; Öztürkmen, 2011: 27; Esad, 2016a). Bu nedenle, federasyon yapısını gündeme almak sadece Kürt bölgesi tarafından hoşnutlukla karşılanacak bir durumdur. Yine, bütün Kürtlerin özerklikten yana olduğunu da söylemek mümkün değildir.

şehir merkezinin Kürt ağırlıklı olduğunu ancak kırsal alanın ise, Arap ağırlıklı olduğunu ve Kürtlerin yanı sıra Hıristiyanlar, Ermeniler ve Süryanilerin de bulunduğunu açıklamıştır. Bunlardan dolayı, federatif bir yapı olmasını beklemediklerini (Öztürkmen 2011: 27) ifade etmiştir. Beşar Esad, Federasyon için birbirleri ile yaşamayı istemeyen toplulukların bölgeleri olması lazım geldiğini, oysa Suriye'de böyle bir durumun olmadığını ve böyle bir yapıyı ise, Suriye halkının onaylamayacağını (Esad 2016a) belirtmiştir.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Nebahat Tanrıverdi, 2012 Suriye Söyleşileri, Rapor No: 187, Kasım 2013.

⁹Yukarı ki bölümlerde hem Türkmenlerin hem Alevilerin hem de Baas rejiminin ülke bütünlüğü ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

Harita 1. Suriye’de Etnik Mezhep ve İnanç Dağılımı

Kaynak:(Haberyirmi.net, 2017) <https://www.haberyirmi.net/2017/09/suriye-etnik-ve-dini-haritas.html>

Ülkenin hangi modelde yönetilmeye devam edileceği ise bu nedenle belirsizliğini korumaktadır. Ancak Osmanlı döneminde yerel yöneticilerle güç paylaşımına gidilerek ülkenin başarılı bir şekilde yönetilmiş olduğu bilgisinden¹⁰ hareketle bazı toplumsal liderlerin de önerdiği gibi güçlü yerel yönetimlerle üniter bir yapıyı devam ettirmek mümkün gözükmektedir.

¹⁰Osmanlı Devleti bölgenin yönetiminde son derece pragmatik davranmış, aşiret reislerine ve feodal beylere belirli bir serbestlik tanımıştır. Diğer taraftan, Osmanlı valileri de Arap eşraf ile iş birliği içinde otoritelerini yerel güç odaklarıyla paylaşmıştır. Arap vilayetlerindeki dini ve kültürel uygulama farklılıklarına ise hoşgörü ile yaklaşmıştır (Cleveland, 2008: 188-189). Osmanlı'nın yerel liderlerle güç paylaşımına girerek liderleri yönetime katmış olması, bir yönüyle odayaşmacı unsurları bölgenin yönetimi açısından kullandığı yorumuna da kapı aralayabilir¹⁰ bir özellik olarak ayrıca bu çalışma açısından dikkat çekmektedir. Diğer yandan Osmanlı'nın farklı alt kültürleri kabule dayalı sistemi de yönetimini kolaylaştıran bir etmen olarak dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Cleveland, Osmanlı'nın bu bölgede başarılı bir şekilde uzun yıllar yönetimine devam edebilmesini, çeşitli bölgelerin ve kültürlerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek esnek yönetim anlayışına (Cleveland, 2008: 49) bağlamıştır. Nitekim ilerleyen bölümlerde değinileceği üzere Suriye çok katmanlı farklı kültürel öğelerin yüzyıllar boyunca bu farklılıklarını koruyarak bir arada yaşayabildiği bir toplumdur. Özellikle ülkedeki bu farklı özgülüklerin farklılıklarını koruma gayretleri de dikkat çekmektedir. Bu bağlamda da Osmanlı'nın; içindeki farklılıkları koruyan ve birbirlerine karışmamaları esasına dayanan kompartımanlar halindeki yönetsel yapısı ve Osmanlı fetih politikası olarak sadece, siyasal gücü ele geçirmekle yetinmiyor olması, toplumsal yapıları herhangi bir müdahale yapmıyor olması (Kılınçkaya, 2004: 15) da Suriye'nin hem o dönemde rahat yönetilmesine katkı sağlamış, hem de toplumsal özgülüklerin günümüze kadar aktarılmasına da yardım etmiştir.

7. 8. Özellikler ise, yazılı anayasanın varlığı ve azınlık vetosudur. Azınlıkların haklarını koruma amacı güden (Lijphart, 1984: 18) bu uygulamanın yazılı anayasa kısmı zaten demokratik olmayan yönetimlerde bile mevcuttur ve Suriye için de önerilecek bir özelliktir. Ancak azınlık vetosu sistemi çok çeşitli zorlukları da bünyesinde taşıdığı için son derece dikkatli uygulanması gereken bir yöntemdir. Bu nedenle de Suriye için önerilen bir özellik değildir.

Pek çok oydaşmacı olmayan demokrasinin istikrarını sağlamak için oydaşmacı aletleri kullandığı (Lijphart, 1969: 225) gibi, yukarıdaki belli bazı oydaşmacı yöntemlerin Suriye’de barışın ve istikrarın sağlanması ve devamı adına kullanılması mümkündür. Suriye’de yeni kurulacak sistemin tamamen oydaşmacı model ile örtüşmesi gerekliliği olmadığı gibi hemen yanı başındaki Lübnan örneği ile modele ait derin sakıncaların varlığı, bu modelin Suriye’de uygulanabilirliği noktasında endişe verici gözükmektedir. Özellikle toplumun alt gruplarının temsili ile ilgili düzenlemeler yapılırken, bu ayrımların öne çıkarılmasının, toplumdaki ayrılıkları daha da derinleştireceği açıktır. Ayrıca, Lübnan’daki gibi belli devlet konumlarının, belli kesimlere zimmetlenmesi ve azınlıklara veto hakkı verilmesi gibi özelliklerin zayıf bir devlet sonucunu doğurmasından dolayı (Salamey, 2009: 84), oydaşmacı modelin bütün yönleri ile uygulandığı bir sistem olarak Suriye için çok riskli görünmektedir. Bu bağlamda muhalifler de Irak ve Lübnan’daki gibi farklı etnik, dini, kültürel grupların, büyüklüklerine göre yönetimde yer bulmalarını sağlayan çözümlere son derece mesafeli durmaktadırlar (Çakmak, 2016: 52). Yine Suriye Ulusal Koalisyonu ABD Temsilcisi Alevi kökenli muhalif Ubab Halil de “Farklı ırkların ve etnik grupların çatışmasına değil, farklı ideolojilerin fikir alışverişine ihtiyacımız var. Güç paylaşımını değil güç aktarımını tartışmalıyız. Farklı etnik kökenlerden ve geçmişlerden gelen birçok topluluğumuz var; ancak tek bir Suriye’ye ihtiyacımız var, birleşmiş bir Suriye’ye. Alevi kökenli biri olarak ben, kota sistemini reddediyorum, Alevi kotasını reddediyorum; ülkeyi oluşturanın farklı fikirlerin ittifakı olduğunu düşünüyorum” (Halil, 2013) ifadeleri ile ülke insanının oydaşmacı modele olan bakış açısını kısaca açıklamıştır.

Suriye örneğinde; sadece etnisite ve dinsel ve mezhepsel bağlamli partilerden oluşmuş bir meclisin toplumu daha bir ayırıştıracağı ve bu ayrımları daha bir dikkat çeker hale getireceği açıktır. Zaten ülke tarihi; Alevi ve Sünni mezhepten kişilerin iktidara ulaşma noktasındaki mücadeleleri üzerine örgülenmektedir (Dam, 2000). Bu tarihi arka plana sahip Suriye’de güncel durum; Sünni ağırlıklı bir toplumu yönetmeye çalışan Alevi azınlığa mensup bir ailenin, iktidarda kalabilmek adına kendi mezhepsel ve bölgesel sadakat bağlarını kullanmış olması şeklinde tarif edilebilir (Hinnebusch 2008: 267; Dam, 1980: 54; Haddam, 2011). Bu durum ülkedeki ayrımları belirginleştirmiştir. Dahası iç savaş ortamında da hem radikal İslamcılar hem de Alevi kökenli rejim, çıkarları adına bu bağları kullanmaya devam etmekte ve böylelikle ayrılıkların derinleşmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır¹¹.

¹¹Ayrıntılı bilgi için bakınız, BBC araştırması: Suriye Alevilerinin 'katliam korkusu', 2013, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/03/130315_suriye_aleviler_2.

4. SONUÇ

Oydaşmacı model güncel olarak pek çok ülkede uygulamaları bulunan bir modeldir ve ülkeden ülkeye uygulama farklılıkları göstermektedir. Makalenin kuramsal olarak açıklaması yapılan bölümünde, bu modelin ülkelerde meydana gelen iç savaş gibi büyük gerginlikler sonrasında bir çare olarak ortaya konulduğu ortaya konulmuştur. Bu ülkelere barışı ve istikrarı getiren ilk aşama ise toplumun farklı katmanlarının önde gelen liderlerinin çözüm için aktif çalışmaları olmaktadır. Suriye için oydaşmacı modeli araştırdığımız bu çalışmamızda görülmüştür ki Suriye için de demokrasinin ilk temellerinin atılmasında toplumun önde gelen kişilerine büyük görevler düşmektedir. Bu görevi ise ancak samimi olarak barış için çalışan liderler yapabilecektir. Bu noktada da aslen Lübnanlı olan ve bölge üzerine önemli çalışmalar yapmış bulunan Hourani, dünya barışı için Suriye ve Lübnan gibi Arap ülkelerinde stabil ve ülkeyi yönetebilecek bir hükümetin, toplum kesimlerinin her birisinin tamamının çıkarlarını koruma noktasında yeterince istekli olmaları gerektiğini belirtmiştir (Hourani 1946: 259). Bu isteklilik ise ülkeyi yönetenlerin samimiyetine bağlı olan bir durumdur. Suriye tarihi ise, bağımsızlığını kazandığı 1946 yılından, 1970 yılında Hafız Esad'ın yönetimi altına girdiği sürece kadar, sürekli iktidar mücadelelerine ve askeri darbelere sahne olmuş istikrarsız bir ülke görünümündedir. Maalesef Suriye üzerine mücadele verme konumundakiler, ülkenin geleceği için samimiyetten çok uzaktır. Oysaki samimi gayretler ile barışı ve birlikte yaşamanın verdiği istikrarı yakalamak pek ala mümkün olabilecektir. Bu çalışma ortaya konulan demokrasi modellerinden oydaşmacı modelin işlemesi için de liderlerin samimiyeti çok önemli bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır.

Suriye'deki liderlerin, oydaşmacı modelde tarif ettiği toplumu temsil eden bu kişilerde bulunması gereken, kendi temsil ettiği grubu iyi tanıma ve değişen isteklerini takip edebilme, diğer kesimlerle birlikte harekete edebilme (Lijphart, 1969: 216) gibi özellikleri tam karşılayamadıkları görülmektedir. Ancak bu özelliklerden yoksun olmalarına rağmen öncelikli olarak belirtmek gerekecektir ki, iç savaşın hemen sonrasında oluşacak zeminde, halkın yönetsel konulara çok da odaklanacağı beklenemeyeceğinden dolayı oydaşmacı modelin, toplumun önde gelenlerine yüklemiş olduğu misyon, kullanılabilir bir özellik olarak gözükmemektedir. Bu bağlamda ülkede kurulacak yeni sistemin inşasında liderlerin aktif olmasını öngören oydaşmacı araçların kullanılması gerekebilecektir. Bu model uygulanırken de liderlerin bu modelin talep ettiği becerilerini geliştirmeleri zorunluluğu doğmaktadır. Ancak Suriyeli elitler için bunları söylemek için henüz çok erkendir. Bu bağlamda Suriye'deki görüş ve beklenti farklılıklarının bilincinde olarak, oydaşmacı modelde öngörüldüğü şekliyle kesin uzlaşılara değil, kısmi uzlaşılara varılmasının yeterli görülmesi. Suriye'de yaşanan tek partili bir diktatörlük rejiminden sonra, oydaşmacı modelde öngörüldüğü şekliyle tarafların kendilerini ifade edebilecekleri çok partili ve parlamenter bir sistem ile nispi temsil sistemi önemli bir açılım getirebilecektir. Oydaşmacı modelde öngörülen etkili, işleyen konsey ve komiteler aracılığıyla, Suriye'de alt özgüllüklerin haklarının korunması ve her toplum kesiminin siyaseten kendilerini ifade edebilecekleri alanların açılması ise ülkedeki sorunların çözümü için değerli bir alternatiftir. Oydaşmacı modelde öne

sürülen yasama ve yürütmede dengeli bir yapı ve çok partili parlamenter sistemde uygulanan nispi temsil sistemi ile toplum kesimleri arasında daha dengeli bir yapı oluşturulması yine Suriye adına fırsatlar sunabilecektir. Ayrıca üniter bir yapı içerisinde, yerel yönetimlerin güçlendirildiği, adem-i merkeziyetçi bir yapı da Suriye'deki faklı kesimlerin beklentilerine uygun düşmektedir.

Ancak oydaşmacı model bütün olumlu taraflarına rağmen çok önemli riskleri de taşımaktadır ki, zaten dünyadaki başarısız uygulamalar da modele yapılan eleştirileri arttırmaktadır. Özellikle toplumdaki alt kimliklerin bu bağlamları yönetime taşıma riskleri, toplumu daha bir ayrıştırmakta ve azınlıklara veto hakkı tanıyan sistem, yönetsel süreçlerin hantallaşmasına, hatta azınlıklarına çoğunluklara hükmetmesine neden olacak bir modele evrilebilmektedir. Yöneticilerin samimi olmalarını gerek şart koşan sistemin, zaten samimi olmayan yöneticilerin elindeki Suriye için çok riskli bir model olduğunu da belirtmekte yarar vardır. Diğer yandan Lijphart bu modeli önerdiği ülkelerin dış etkilere karşı tarafsız olması gerektiğini belirtmektedir ki, Suriye'nin İran ve Rusya karşısındaki bağımlı hali ve ABD gibi büyük devletlerin ülkenin belli bölgelerindeki azınlıkları kolayca mobilize etmeleri ile günümüz Suriye'si için bu model oldukça sakıncalı yönler taşımaktadır. Dahası ülkenin hemen yanı başındaki Lübnan ve Irak'da kullanılan oydaşmacı modelin, o ülkelerin sorunlarına çözüm getirememiş olması da model hakkında olumsuz bakış açısını pekiştirmektedir. Bütün bunlardan hareketle son söz olarak denilebilir ki oydaşmacı modele ait bazı demokratik araçların Suriye için olumlu olabilecek olanlarını kullanmakta faydalar vardır. Bu anlamda da tamamen modelden vazgeçmek yerine özellikle iç savaş bittikten sonraki yeniden bir yönetim inşasında oydaşmacı aletler ülke için önemli bir fırsat olarak gözükmektedir. Konunun daha derli toplu anlaşılması adına oydaşmacı modelin Suriye için olası fırsat ve riskleri Tablo 1. de gösterilmiştir.

Tablo: 1. Oydaşmacı Demokrasi Modelinin Suriye İçin Olası Fırsat Ve Tehditleri.

Fırsatlar	Tehditler
Demokrasinin yeni inşa edileceği devletler için önerilmesi.	Kabile bağları güçlü olsa da etkili ve becerikli liderlerin yokluğu.
Derinden parçalanmış çok katmanlı toplumlar için önerilmesi.	Var olan liderlerin birlikte hareket edemeyişi ve özerk yönetim ve ya bağımsızlık isteyen Kürt liderlerin varlığı.
Parçalanmış toplumları stabil ve demokrasiye uygun hale dönüştürme ideali.	Yoğun kent nüfusunun geleneksel liderlik müessesesini zayıflatmış olması.
Elitlerin demokratik çabalarda olası etkili rolü Suriye gibi yerel, mezhepsel ve dinsel bağların güçlü olduğu bir ülkede önemli gözükmektedir.	Tabanı dikkate almayan liderler. Liderlerde parçalanmışlığın getireceği tehditlere karşı farkındalığın eksikliği.
Büyük koalisyonlar oluşturularak ve konsey ile komiteler aracılığıyla her kesimin katılımın sağlamak ve haklarının korunmasını sağlamak.	Ortak karar almada güçlükler.
Yasama ve yürütmede daha dengeli bir yapı ile güçlü meclis sisteminin gruplar arası güç mücadelelerinin önünü kesebilme kapasitesi.	Kabilesele, dinsel veya dilsel bağlara dayalı güç paylaşımının ayrıntılarına pekiştireceği ve bu bağları yönetime taşıma ihtimali.
Dengeli iki meclislilik ve azınlık temsili.	
Çok partili sistem.	
Nispi temsil sistemi.	Kısa ömürlü istikrarsız hükümetler ve artan siyasi parçalanmışlık.
Yazılı anayasanın varlığı ve azınlık vetosu.	Azınlık vetosu ile sistemin hantallaşması ve azınlık tiranlığı ihtimali.

Yüksek oranda bir uzlaşma beklentisinin olmayışı, zaten uzlaşmada zorluk çeken Suriyeli taraflar için bir fırsattır. Tarafların çözüm noktasında samimi olmamaları.

Bütün odayaşmacı araçların kullanılma zorunluluğu olmaması.

Tarafsızlık, özellikle dış etkilere son derece açık hale gelmiş Suriye için önemli bir avantaj olsa da zor gözükmemektedir.

Tarafların dış etkilere karşı açık olmaları.

KAYNAKÇA

- Bozarslan, H. (2016). *Ortadoğu'nun Siyasal Sosyolojisi: Arap İsyanlarından Önce ve Sonra*. (M. I. Durmaz, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Caves, J. (2012). Syrian Kurds and the Democratic Union Party (PYD),. *Institute Study Of War*, 1-15.
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*. (M. Harmancı, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Çakmak, C. (2016). Suriyeli Muhafızlar Ne İstiyor? *Ortadoğu Analiz*, 8(73), s. 51-53.
- Dam, N. v. (1980). Middle Eastern Political Clichés: Takriti and Sunni Rule in Iraq; Alawi Rule in Syria: A Critical Appraisal. *Orient*, 21(1), 42-57.
- Dede, E. (2016, Şubat 25). (M. E. Duşak, Röportaj Yapan)
- Doğan, R. (2015, Aralık 6). (D. Canyurt, Röportaj Yapan)
- Dryzek, J. S. (2005). Deliberative Democracy in Divided Societies: Alternatives to Agonism and Analgesia. *Political Theory*, 33(2), 218-242.
- El-Bayanuni, A. S. (2011, Haziran 11). Suriye Müslüman Kardeşler Cemaatinin Eski Genel Sekreteri ve Şura Meclisi Üyesi Ali Sadrettin El-Bayanuni ile Röportaj. 17-19. (V. Ayhan, & O. Orhan, Röportajı Yapanlar) *Ortadoğu Analiz*.
- Esad, B. (2016a, Kasım 19). (ABNA24, Röportaj Yapan) Ehli-Beyt Haber Ajansı.
- Esad, B. (2016b, November 16). (R. Kanalı, Röportaj Yapan) SANA. Şam.
- Foweraker, J., & Krznaric, R. (2000). Measuring Liberal Democratic Performance: an Empirical and Conceptual Critique. *Political Studies*, 48, s. 759-787.
- Haddam, A. (2011, Nisan 29). Abdülhalim Haddam Hürriyet'e konuştu. (M. Elveren, Röportaj Yapan)
- Halepli, R. (2016, Ocak 17). (D. Canyurt, Röportaj Yapan)
- Halil, U. (2013, Temmuz 19). Suriye Ulusal Koalisyonu ABD Temsilcisi Ubab Halil ile Söyleşi. (H. Kanbolat, & O. Orhan, Röportajı Yapanlar) Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Hasan, Z. (2012, Şubat 24). 2012 Suriye Söyleşileri. (O. Orhan, Röportaj Yapan) Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. Ankara.

- Hinnebusch, R. (2011). The Ba'th Party in Post-Ba'thist Syria: President, Party and the Struggle for 'Reform. *Middle East Critique*, 20(2), 109-125.
- Hoca, H. (2012, Ağustos 2). Esed Sonrası Suriye. (T. E. Öztürk, & A. Semin, Röportajı Yapanlar)
- Hussein, L. (2015, May). Syria Pulse. (S. M. Drwish, Röportaj Yapan) Al Monitor.
- Kılınçkaya, M. D. (2004). *Osmanlı Yönetimindeki Topraklarda Arap Milliyetçiliğinin Duğuşu ve Suriye*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Lardeyret, G. (1995). Orantılı Temsile İlişkin Sorun. L. Diamond, & M. F. Plattner (Dü) içinde, *Demokrasinin Küresel Yükselişi* (M. Turhan, Çev., s. 199-205). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Lehmbruch, G. (1975). Consociational Democracy in the International System. *European Journal of Political Research*(2), s. 377-391.
- Lijphart, A. (1969). Consociational Democracy. *World Politics*, 21(2), s. 207-225.
- Lijphart, A. (1984). *Çağdaş Demokrasiler. Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Öriüntüleri*,. (E. Özbudun, & E. Onulduran, Çev.) Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Lijphart, A. (1989). Democratic Political Systems Types, Cases, Causes, and Consequences. *Journal of Theoretical Politics January*(1), s. 33-48.
- Lijphart, A. (1995). L. Diamond, & M. F. Plattner (Dü) içinde, *Demokrasinin Küresel Yükselişi* (E. Özbudun, Çev., s. 185-198). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Lijphart, A. (1998). Consensus and Consensus Democracy: Cultural, Structural, Functional, and Rational-Choice Explanations. *Scandinavian Political Studies*, 21(2), s. 99-108.
- Lijphart, A. (2004, April). Constituonal Design For Divided Societies. *Journal of Democracy*, 15(2), s. 96-109.
- Mayo, H. B. (1964). *Demokratik Teoriye Giriş*. (E. Kongar, Çev.) Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Mecit, A. (2016, Ocak 17). (D. Canyurt, Röportaj Yapan)
- Öztürkmen, A. (2011, Haziran 1). Suriye Türkmen Hareketi Sözcüsü Ali Öztürkmen ile Röportaj. 24-29. (V. Ayhan, & O. Orhan, Röportajı Yapanlar) Ortadoğu Analiz.
- Quade, Q. L. (1995). Orantılı Temsil ve Demokratik Devlet Yönetimi. L. Diamond, & M. F. Plattner (Dü) içinde, *Demokrasinin Küresel Yükselişi* (M. Turhan, Çev., s. 207-214). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Salamey, I. (2009). Failinf Consociationalism. *International Journal of Peace Studies*, 14(2), s. 83-105.

- Sartori, G. (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş* (2. b.). (T. Karamustafaoğlu, & M. Turan, Çev.) Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları.
- Schmidt, M. G. (2002a). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. (M. E. Köktaş, Çev.) Ankara: Vadi Yayınları.
- Shishakli, A. (2012, September 12). *History of Islamists in Syria*. Ocak 5, 2017 tarihinde Syrian for Peace: <https://syrianforpeace.wordpress.com/tag/adib-shishakli/> adresinden alındı
- Suriye Etnik Ve Dini Haritası*. (2017, Eylül 28). Temmuz 15, 2019 tarihinde Haberyirmi.net: <https://www.haberyirmi.net/2017/09/suriye-etnik-ve-dini-haritas.html> adresinden alındı
- Tanrıverdi, N. (2013). *2012 Suriye Söyleşileri*.
- Taştekin, F. (2015). *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!* (4. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ünal, A. Z. (2011). *Toplumda Tabakalaşma ve Hareketlilik: Olgular, Kavramlar, Kuramlar*. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Vatter, A. (2007). Three Dimensions of Democracy? Lijphart's Typology and Direct Democracy. *35th Joint Sessions of Workshops of the European Consortium for Political Research, 12(7)*, s. 1-28.
- Villoro, L. (1998). Which Democracy? C. Bassiouni (Dü.) içinde, *Democracy: Its Principles and Achievement* (s. 95-103). Geneva: I n t e r - P a r l i a m e n t a r y Union.
- Ward, C. (2012, Mayıs 31). 2012 Suriye Söyleşileri. (O. Orhan, Röportaj Yapan) Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.